

Temat: **Rodzaje i gatunki literackie.**

Mamy trzy podstawowe rodzaje literackie.

Podstawą tego podziału są następujące elementy: postawa podmiotu wobec świata przedstawionego, konstrukcja językowa charakterystyczna dla danego utworu oraz cechy kompozycyjne. Wyróżnia się, zatem trzy rodzaje literackie: epika, liryka i dramat. W ich obrębie wyróżniamy różne gatunki literackie.

Epika: gatunki literackie

Epika to rodzaj literacki charakteryzujący się obiektywnym stosunkiem do opisywanych zdarzeń. W epice występuje narrator, mamy fabułę i akcję. Narrator może wypowiadać się w 1 lub 3 osobie. Najważniejsze gatunki literackie epickie to: nowela, opowiadanie, powieść, epos, baśń, mit, epepeja, bajka. Na pograniczu literatury i innych form piśmiennictwa są gatunki mieszane, tj. reportaż, esej, felieton.

Liryka: gatunki literackie

Liryka to kolejny rodzaj literacki. Cechą charakterystyczną jest występowanie podmiotu lirycznego. Liryka ukazuje doznania, przeżycia, uczucia podmiotu lirycznego. Nie ma tu fabuły, ważną funkcję pełnią środki wersyfikacyjne, tj. podział na zwrotki, rymy, długość wersu. Do tradycyjnych gatunków literackich lirycznych należą: elegia, tren, sonet, fraszka, ballada, oda, pieśń.

Dramat: gatunki literackie

Dramat to rodzaj literacki mający budowę sceniczną. Brak narratora, bohaterów poznajemy przez dialog, monolog i działanie. Składniki dramatu to didaskalia, akty, sceny, tekst poboczny. Wśród dramatu wyróżniamy następujące gatunki literackie: dramat właściwy, tragedia, komedia, tragifarsa.

ZAPAMIĘTAJ!

Klasyczny podział

Zwykle poszczególnym rodzajom literackim przyporządkowuje się gatunki, takie jak:

- **epika**: powieść, nowela, opowiadanie, epos, baśń, pamiętniki,
- **liryka**: oda, pieśń, fraszka, hymn, tren, elegia, sonet,
- **dramat**: tragedia, komedia, farsa, tragifarsa i opera.

Sprawdź swoją wiedzę

1. Do podanych rodzajów literackich dobierz po trzy gatunki literackie.

liryka.....

epika.....

dramat.....

2. Które z poniższych terminów określają epikę?

- a) wers,
- b) podmiot liryczny,
- c) fabuła,
- d) wątek,
- e) akt,
- f) scena,
- g) rym,
- h) akcja,
- i) zdarzenie,
- j) didaskalia,
- k) narracja,
- l) powieść

Odp.....

3. Wpisz nazwy gatunków, którym odpowiadają podane definicje:

a) wzniosła pieśń skierowana do bóstwa, utrzymana w pochwalnej tonacji
.....

b) utwór z pogranicza epiki i liryki, pisany wierszem, oparty na wierzeniach i obyczajach ludowych

c) utwór pisany wierszem, oparty na motywach żalu, smutku po stracie bliskiej osoby
.....

4. Połącz odpowiednie cechy z gatunkami literackimi:

- A. epika
- B. liryka
- C. dramat

- a) liryka zwrotu do adresata
- b) didaskalia,
- c) liryka pośrednia
- d) narrator trzecioosobowy,
- e) wiersz rymowany,
- f) narrator pierwszoosobowy
- g) „ja” liryczne
- h) wiersz wolny
- i) akt
- j) scena

Odp.....

5. Poniżej zapisano sześć zdań odnoszących się do liryki. Wpisz TAK, jeśli zdanie jest prawdziwe lub NIE, jeśli jest nieprawdziwe.

1. Osobą wypowiadającą się w utworze lirycznym jest narrator.
2. Liryka jest gatunkiem literackim.
3. Osoba mówiąca w wierszu to podmiot liryczny.
4. Liryka to jeden z trzech rodzajów literackich.
5. „Ja” liryczne wyraża swoje przeżycia, refleksje, uczucia.
6. Do liryki zaliczamy wszystkie utwory napisane wierszem.

6. Połącz pojęcie z definicją.

1. Część utworu dramatycznego zawierająca zamknięty wycinek akcji.
2. Część utworu dramatycznego wyodrębniona ze względu na występujące w niej osoby.
3. Tekst poboczny, odautorskie wskazówki.
4. Tekst główny dramatu, wypowiedzi bohaterów.
5. Jeden z trzech rodzajów literackich, utwór przeznaczony do wystawienia na scenie.

- A. dramat
- B. scena
- C. didaskalia
- D. dialogi i monologi
- E. akt

Odp.....

7. Przypowieść to:

- A. krótki, wierszowany utwór zawierający uniwersalne prawdy o człowieku.
- B. gatunek epiki.
- C. krótki utwór, którego fabuła jest pretekstem do przekazania uniwersalnych prawd.
- D. rodzaj literacki.

Odp.....

8. Podaj definicję pojęcia narrator. Uwzględnij w niej różnice pomiędzy narratorem trzecioosobowym i pierwszoosobowym.

Odp.....

9. Zaznacz prawda (P) lub fałsz (F).

- A. Epika prezentuje świat przedstawiony.
- B. Fabuła to układ zdarzeń w utworze epickim.
- C. Utwór epicki musi być napisany prozą.
- D. Epika jest synonimem liryki.
- E. W utworach epickich występują bohaterowie. ...
- F. Epos jest gatunkiem epiki.

10. Przypisz prawidłowo twórców do tytułów:

- a) Bajki
- b) Treny
- c) Sonety *krymskie*

- 1. Jan Kochanowski
- 2. Adam Mickiewicz
- 3. Ignacy Krasicki

Odp.....

11. Przypisz odpowiednią cechę do odpowiedniego gatunku:

- a) bajka
 - b) tren
 - c) satyra
- 1. żałobne opłakiwanie
 - 2. ośmieszanie
 - 3. postacie zwierzęce

Odp.....

12. Która informacja błędnie określa nowelę?

- A. utwór jednowątkowy
- B. utwór pisany prozą
- C. gatunek epicki
- D. utwór o luźnej kompozycji

Odp.....

13. Które z poniższych stwierdzeń jest fałszywe?

- A. powieść ma budowę dosyć swobodną i luźną
- B. akcja powieści ma wyraziste rozwiązanie
- C. powieść nie różni się niczym od noweli
- D. podstawowym elementem konstrukcyjnym powieści jest fabuła, przeważnie wielowątkowa

Odp.....

14. Podkreśl tylko te cechy, które nie odnoszą się do bajki.

- A. alegoria
- B. motywy magiczne
- C. kontrast postaw
- D. morał
- E. zwięzłość stylu
- F. moralizowanie
- G. fantastyka
- H. didaskalia

Odp.

15. Przyporządkuj tytuły poszczególnym odmianom powieści:

- A. H. Sienkiewicz *Krzyżacy*
- B. S. Lem *Bajki robotów*
- C. M. Twain *Przygody Tomka Sawyera*
- D. I. Jurgielewiczowa *Ten obcy*
- E. A. Conan – Doyle *Przygody Sherlocka Holmesa*

- a) powieść fantastyczno-naukowa
- b) powieść historyczna
- c) powieść społeczno-obyczajowa
- d) powieść kryminalna
- e) powieść przygodowa

Odp.....

16. Powieść z pewnością nie jest:

- A. gatunkiem należącym do epiki
- B. gatunkiem o swobodnej strukturze
- C. gatunkiem wielowątkowym
- D. gatunkiem należącym do dramatu

Odp.....

17. Zwierzęta w bajkach odzwierciedlają stałe cechy ludzkiego charakteru.

Przypisz je zwierzętom z bajek, które dotychczas poznałeś (każdemu zwierzęciu odpowiadać może kilka cech):

- A. lis
- B. owca
- C. mrówka
- D. kot
- E. żółw

- a) przebiegłość (chytrość),
- b) głupota, naiwność, bezbronność,
- c), pracowitość
- d) drapieżność,
- e) powolność

18. Zaznacz gatunki należące do epiki:

- a) oda
- b) epopeja
- c) sonet
- d) elegia

Odp.....